

УДК 027.7(477.54)+027.08:001.891

DOI <https://doi.org/10.24144/978-617-8321-50-5.2025.7-16>

Лариса БАКУМЕНКО,

кандидатка наук із соціальних комунікацій,

директорка Наукової бібліотеки

Української інженерно-педагогічної академії

Харків, Україна

ORCID: 0000-0002-3993-3022

e-mail: bakumenkol@ukr.net

БІБЛІО- ТА НАУКОМЕТРІЯ ВИШУ У КОНТЕКСТІ РОБОТИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

Анотація. У статті висвітлено досвід Наукової бібліотеки Української інженерно-педагогічної академії (НБ УІПА) з питань роботи у напрямі бібліо- та наукометрії, надано результати здійсненого комплексного моніторингу наукового потенціалу вишу, визначено проблеми та пріоритети подальшої роботи у цьому напрямі. Акцентовано увагу на тому, що наукові бібліотеки та бібліотеки закладів вищої освіти (ЗВО) беруть активну участь у процесі моніторингу наукового потенціалу установи. Кожна бібліотека має власні підходи та методики надання послуг з підтримки бібліо- та наукометрії згідно поставлених перед нею завдань. Перераховано професійні компетенції бібліотекарів НБ УІПА, які сприяють цій діяльності. Розкрито комплекс дій, які виконувались на кожному етапі комплексного моніторингу наукового потенціалу УІПА: підготовчого, пошукового, етапу перевірки та заключного. Зазначено, що результати проведеної роботи сприяли покращенню показника представленості науковців академії у віртуальному науковому середовищі та позитивному впливу на зростання рейтингу науковців, кафедр та академії в цілому. Науковцям вишу запропоновані рекомендації, які би сприяли зростанню власного рейтингу. Наголошено, що створення власного профілю в авторитетних спеціалізованих наукових сервісах та його оптимізація допоможе вченим ефективно представити власні наукові публікації, знайти нових колег-однодумців, відкрити нові можливості для фінансування наукових досліджень та підвищити

свої наукометричні показники. І помічниками в цьому є бібліотечні працівники, які постійно вдосконалюють свої професійні навички інформаційних навігаторів з питань бібліо- та наукометрії як одного із основних напрямів роботи бібліотеки закладу вищої освіти.

Ключові слова: *Наукова бібліотека Української інженерно-педагогічної академії, наукометрія, бібліометрія, наукові дослідження.*

На початку XXI ст. інститут наукової бібліотеки зазнав істотних змін – відбулась її трансформація в сучасну наукову інформаційну установу, яка на основі проведення бібліометричних досліджень може допомогти суспільству в процесі здійснення оцінювання наукової діяльності шляхом надання необхідної для цього інформації... У цьому контексті підтримка бібліометрії стала важливим напрямком нової роботи для бібліотекарів та інших фахівців [4].

Бібліотеки змінюють вектор своєї діяльності та виконують новітні, не притаманні їм функції. Становлення бібліотеки як одного з головних учасників моніторингу ефективності наукової сфери набирає актуальності.

Питання розвитку напряму бібліо- та наукометрії у контексті роботи бібліотек розглядається в наукових публікаціях. О. В. Воскобойніковою-Гузєвою, В. О. Копанєвою та Л. Й. Костенко констатовано необхідність створення в е-середовищі університету бібліометричних профілів науково-педагогічних працівників і кафедр як основи системи наукового декларування [1].

Стосовно розвитку наукової складової у діяльності бібліотек В. Копанєва звертає увагу на технологічний цикл, що передбачає бібліографування, реферування, підготовку інформаційно-аналітичних і прогностичних матеріалів, проведення бібліо-, інформо- та наукометричних досліджень, є передумовою, необхідною для досягнення головного кінцевого результату науково-інформаційної діяльності бібліотеки XXI ст. – виділення зі сховищ даних нових знань, що в явному вигляді в них не містяться [3].

А. С. Медведєва наголошує на актуальності створення на базі наукових бібліотек вітчизняної системи бібліометричного аналізу наукової діяльності з урахуванням світового досвіду та особливостей організації системи наукових комунікацій в Україні [4].

Л. Дубровіною та К. Лобузіною запропоновано шляхи консолідації ресурсів наукової інформації та інтеграції зусиль різних установ щодо створення Національного центру наукометричної інформації, формування інтегрованого фонду національної наукової електронної бібліотеки, узгодження питань щодо представлення профілів наукових установ та науковців України. Відмічено, що значну роль у розбудові електронної дослідницької інфраструктури мають відігравати інформаційні та бібліотечні спеціалісти [2].

Наукові бібліотеки та бібліотеки закладів вищої освіти (ЗВО) беруть активну участь у процесі моніторингу наукового потенціалу установи. Кожна бібліотека має власні підходи та методики надання послуг з підтримки бібліо- та наукометрії згідно поставлених перед нею завдань.

Мета публікації – на основі досвіду щодо здійснення моніторингу наукового потенціалу Української інженерно-педагогічної академії працівниками бібліотеки визначити пріоритети та шляхи підвищення рейтингу науковців, наукового колективу, закладу вищої освіти у науковому середовищі.

Одним із основних завдань, які сьогодні виконує Наукова бібліотека Української інженерно-педагогічної академії (НБ УІПА) стало надання послуг з підтримки бібліо- та наукометрії. Бібліотекарі мають професійні компетенції, які сприяють цій діяльності:

- знання про документи (бібліографічні метадані, типи документів);
- знання каналів наукової комунікації;
- володіння навичками роботи з бібліографічними даними і аналітико-синтетичної обробки інформації;
- володіння методами пошуку в інформаційно-пошукових системах і базах даних.

Наукова бібліотека бере активну участь у роботі академії з питань наукометрії і бібліометрії:

- здійснює моніторинг наукового потенціалу УПА та особистого рейтингу вчених в українському індексі наукового цитування, рейтингах міжнародного рівня;
- сприяє формуванню бренду вченого;
- надає консультативну та практичну допомогу стосовно створення профілів у наукометричних базах даних;
- інформує про появу нових наукометричних баз даних та опікується питаннями надання доступу до них науковцям академії;
- інформує про нові публікації та анонсує проведення наукових заходів з питань бібліо- та наукометрії.

З метою визначення рівня інтеграції науковців УПА в наукове інформаційне середовище у 2023 році працівниками Наукової бібліотеки здійснено комплексний моніторинг наукового потенціалу вишу через аналіз представництва науковців УПА в п'яти базах даних: Google Scholar, ORCID, Web of Science, Scopus, ResearchGate.

Моніторинг здійснювався у кілька етапів.

На підготовчому етапі проводився збір інформації стосовно науковців вишу (співпраця з відділом кадрів, отримання інформації із персональних сторінок на сайтах кафедр, взаємодія з кафедрами та науковцями). Переверено 183 авторських сторінки, розміщених на сайтах кафедр, з метою виявлення інформації про реєстрацію науковців академії в наукометричних базах даних.

Наступним етапом став аналіз та обробка отриманої інформації, що дало можливість визначити:

- яку інформацію можна використати (вона відповідає дійсності та доступна для завантаження);
- яка інформація підлягає сумніву (не завантажується або містить посилання на профіль іншого науковця);
- яка інформація взагалі відсутня.

Треба відмітити, що в більшості персональних сторінок на сайтах кафедр були вказані посилання на профілі ORCID та Google Scholar, це стало доказом необхідності здійснення

наступного пошукового етапу роботи – пошуку профілів у більш широкому колі наукометричних баз даних, копіювання та збереження інформації.

Пошук профілів здійснювався за: ПІБ науковця, афіліцією вишу, назвою наукового твору. На цьому етапі бібліотекарі стикнулися з низкою проблем, які гальмували та ускладнювали цей процес:

- різні варіанти написання прізвища, імені та по батькові українською, російською та англійською мовами (особливо англійською мовою – до п'яти і більше варіантів). Вся ця інформація використовувалась у процесі пошуку: або за одним із варіантів було виявлено профіль науковця, або завдяки пошуку в наукометричних базах було знайдено автоматично створені кілька профілів одного і того ж автора;

- у створених профілях одного і того ж науковця у кількох наукометричних базах даних вказана належність до різних організацій і установ, в яких він працював або працює, таким чином відсутність єдності у представленні даних заважала ідентифікувати особистість як науковця певного вишу (у нашому випадку – науковця УПА);

- по-різному вказано афіліцію установи (у цьому випадку деякі профілі не підтягуються до профілю вишу);

- створені профілі науковців не містили ніякої інформації або лише часткові дані (особливо профілі в ідентифікаторі ORCID), а відсутність інформації може спричинити відсутність інтересу у зацікавлених дослідників до співпраці;

- отриманих відомостей про науковця недостатньо для встановлення профілів у базах даних (відсутність будь-яких профілів).

Унаслідок проведеної роботи перевірено та виявлено в наукометричних базах даних 654 авторські профілі, у т. ч.: Google Scholar – 175, ORCID – 181, Web of Science – 84, Scopus – 122, ResearchGate – 92.

Із загальної кількості виявлено безпосередньо Науковою бібліотекою 237 авторських профілів, у т.ч.: Google Scholar – 20, ORCID – 24, Web of Science – 64, Scopus – 81, ResearchGate – 48.

Наступним етапом стала перевірка виявленої інформації, її доведення до кафедр та науковців з метою:

- надання можливості упорядкування та редагування власних профілів науковцям та оновлення персональних кафедральних сторінок;
- створення профілів у наукометричних базах даних, якщо вони відсутні;
- остаточного редагування та доповнення працівниками бібліотеки отриманої після перевірки інформації від науковців.

На цьому етапі було надано рекомендації та практичну допомогу стосовно упорядкування та редагування авторських профілів; допомогу в отриманні ідентифікаторів авторів, реєстрації науковців у базах даних; остаточне редагування і доповнення вже існуючих відомостей.

Проведена робота потребувала розробки ресурсу, який би акумулював опрацьовану інформацію та надавав доступ до всіх виявлених профілів науковців академії, а також включення до ресурсу профілів з бази даних Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського «Науковці України на порталі НБУВ». З цією метою було створено ресурс «Наукометрія УПА. Посилання на профілі. Кафедри». Ресурс містить гіперактивних посилань: 16 – на профілі сайтів кафедр та 949 – на профілі науковців (у т.ч. 175 – профілів науковців на сайтах кафедр, 159 – Google Scholar, 121 – Scopus, 111 – Web of Science, 167 – ORCID, 86 – ResearchGate, 130 – Науковці України на порталі НБУВ).

За результатами цієї роботи:

- виявлено профілі науковців із значно вищими показниками індексів цитування, що сприяло підвищенню рейтингу академії;
- відновлено профілі науковців, які втратили ці відомості з різних причин;
- створено або відредаговано профілі науковців у наукометричних базах даних;
- проведено упорядкування профілів академії у БД Scopus, Web of Science та ін;

- у науковців сформовано нове розуміння щодо власного представництва у віртуальному науковому середовищі та бажання покращити ситуацію, і це, мабуть, – найголовніше досягнення проведеної роботи.

Все це сприяло покращенню показника представленості науковців академії у віртуальному науковому середовищі та позитивному впливу на зростання рейтингу науковців, кафедр та академії в цілому.

У підсумках були визначені та запропоновані такі рекомендації:

- при подачі наукових робіт до друку у різних виданнях використовувати загальноприйнятий варіант афіліації вишу та єдиний варіант написання прізвища, імені та по батькові;

- подавати точну перевірену назву твору;

- вчасно інформувати працівників бібліотеки про роботи, подані до друку у виданнях, що входять у наукометричні бази даних;

- постійно слідкувати та редагувати власні профілі у визначених базах даних;

- у профілі ORCID, оскільки ця база ідентифікує вченого як науковця, подати максимально повну інформацію про себе: ПІБ, вчене звання, місце роботи та попередні місця роботи, посилання на всі існуючі власні профілі в інших базах даних, коло інтересів, публікації. Це дозволить представити повну інформацію про вченого, навіть якщо вона має відмінності у інших власних профілях, та правильно ідентифікувати саме цього дослідника, забезпечить зв'язок з іншими його профілями;

- зв'язати власний профіль ORCID зі своїми профілями у Scopus та Web of Science;

- сформувати власний профіль у ресурсі «Бібліометрика української науки» (подати заяву, запропоновану на сайті ресурсу).

Ще багато роботи попереду, адже існують різні спеціалізовані наукові сервіси, в яких науковець може створити власний профіль, а отже поширити інформацію про власні наукові досягнення в національному та міжнародному науково-

інформаційному просторі. Крім того, науковці ще тільки на шляху до повноцінного використання наукометричних ресурсів не тільки як бібліографічних баз даних, а й ресурсів, що сприяють пошуку партнерів, рецензентів, грантів та ін. Створення власного профілю в авторитетних спеціалізованих наукових сервісах та його оптимізація допоможе вченим ефективно представити власні наукові публікації, знайти нових колег-однодумців, відкрити нові можливості для фінансування наукових досліджень та підвищити свої наукометричні показники. І помічниками в цьому є бібліотечні працівники, які постійно вдосконалюють свої професійні навички інформаційних навігаторів з питань бібліо- та наукометрії як одного із основних напрямів роботи бібліотеки закладу вищої освіти.

Список бібліографічних посилань

1. Воскобойнікова-Гузєва О. В., Копанєва В. О., Костенко Л. Й. Наукове декларування в е-середовищі університету. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2017. Вип. 3. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002495>
2. Дубровіна Л., Лобузїна К. Створення національної системи наукометричної інформації та Українського національного індексу цитування: перспективи консолідації ресурсів. *Бібліотечний вісник*. 2019. № 6. С. 3–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2019_6_3
3. Копанєва В. О. Бібліотека в системі наукової електронної комунікації. *Бібліотечний вісник*. 2007. № 5. С. 3–10.
4. Медведєва А. С. Бібліометричні дослідження в бібліотеках як інструментарій моніторингу наукової діяльності: дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03.27. Київ, 2020. 204 арк. : рис., табл. Бібліогр.: арк. 172–195. URL: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/disser/dis_29.pdf

References

1. Voskoboynikova-Guzyeva, O. V., Kopaneva, V. O., & Kostenko, L. Y. (2017). Scientific declaration in the e-environment

of the university. *Open educational e-environment of a modern university*, (3).

URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002495> [in Ukrainian].

2. Dubrovina, L., & Lobuzina, K. (2019). Creation of a national system of scientometric information and the Ukrainian national citation index: prospects for resource consolidation. *Library Bulletin*, (6), 3–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2019_6_3 [in Ukrainian].

3. Kopaneva, V. O. (2007). Library in the system of scientific electronic communication. *Library Bulletin*, (5), 3–10 [in Ukrainian].

4. Medvedeva, A. S. (2020). *Bibliometric research in libraries as a tool for monitoring scientific activity* [Diss. Ph.D. of social sciences communications]. URL: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/disser/dis_29.pdf [in Ukrainian].

Larisa Bakumenko,

candidate of sciences in social communications,

director of the Scientific Library

Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy,

ORCID: 0000-0002-3993-3022

e-mail: bakumenkol@ukr.net

**BIBLIOMETRICS AND SCIENTOMETRICS OF
HIGHER EDUCATION IN THE CONTEXT
OF THE WORK OF A SCIENTIFIC LIBRARY**

Abstract. The article highlights the experience of the Scientific Library of the Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy (NB UIPA) in work in the field of bibliography and scientometrics, provides the results of comprehensive monitoring of the scientific potential of the higher education institution, identifies problems and priorities for further work in this direction. Attention is focused on the fact that scientific libraries and libraries of institutions of higher education take an active part in the process of monitoring the scientific potential of the institution. Each library has its own approaches and methods of providing services to

support bibliometrics and scientometrics according to the tasks set before it. The professional competences of librarians of the NB UIPA, which contribute to this activity, are listed. The set of actions that were performed at each stage of comprehensive monitoring of the scientific potential of UIPA is disclosed: preparatory, search, verification and final stage. It is noted that the results of the work carried out contributed to the improvement of the representation of scientists of the academy in the virtual scientific environment and a positive effect on the growth of the rating of scientists, departments and the academy as a whole. Scientists are offered recommendations that would contribute to the growth of their own rating. It is emphasized that creating one's own profile in authoritative specialized scientific services and its optimization will help scientists to effectively present their own scientific publications, find new like-minded colleagues, open up new opportunities for funding scientific research and improve their scientific metrics. And assistants in this are librarians who are constantly improving their professional skills as information navigators in the areas of bibliography and scientometrics, as one of the main areas of work of a library of a higher education institution.

Keywords: *Scientific library of the Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy, scientometrics, bibliometrics, scientific research.*

Цитування:

Бакуменко Л. Бібліо- та наукометрія вишу у контексті роботи наукової бібліотеки. *Інформаційна політика пам'яті – виживання, збереження та розвиток українських бібліотек у період сьогодення* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 16 жовт. 2024 р.) / редкол. : М. М. Медведь (відп. ред.) та ін. ; ДВНЗ «Ужгор. нац. ун-т», Наук. б-ка. Ужгород, 2024. С. 7–16.

Bakumenko, L. Bibliometrics and scientometrics of higher education in the context of the work of a scientific library. *Information policy of memory – survival, preservation and development of Ukrainian libraries in the present period* : materials of the 5th scientific and research Internet conference (Uzhhorod, Oct. 16, 2024). Vidp. red. M. Medved (pp. 7–16). Uzhhorod [in Ukrainian].